

Overgenomen van De Gelderlander van 1 mei 2021

Frank Eliëns deed ruim een kwarteeuw onderzoek naar het tragische lot van Nijmeegse Joden. Hij schreef er een boek over: Voor Joden verboden, Hoe de joodse gemeenschap uit Nijmegen verdween 1940-1945. © Paul Rapp

Beklemmend nieuw boek geeft de slachtoffers van de Jodenvervolgung in Nijmegen een gezicht

NIJMEGEN - Wie waren de Joodse oorlogsslachtoffers uit Nijmegen? Frank Eliëns deed er onderzoek naar, 25 jaar lang. Nu ligt er een boek, vol nooit eerder vertelde verhalen. “Ik wilde de verdwenen Joodse inwoners weer een gezicht geven.”

Margriet Verschoor 01-05-21, 10:00 Laatste update: 14:18

Een kwarteeuw werkte Nijmegenaar Frank Eliëns aan zijn onderzoek en boek over de gedeporteerde Joodse inwoners van Nijmegen. Het was niet alleen een langdurig, maar ook een zwaar onderzoek, zegt hij. “Ik had niet verwacht waar ik tegenaan zou lopen, dat wat mensen elkaar kunnen aandoen, zo erg zou zijn als ik heb teruggevonden. Zoals met de procesdossiers van het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging, daarmee kun je bijna de dagen reconstrueren en soms van de dagen de uren. Dat schetst een vreselijk beeld van gebeurtenissen als arrestaties en verraad.”

Het idee ervoor ontstond toen Eliëns in 1995 voor het Gemeentearchief een tentoonstelling over de Tweede Wereldoorlog in Nijmegen organiseerde. Daarvoor had hij een boek geschreven waarin voor het eerst de complete lijst met namen van de slachtoffers van de Jodenvervolging in de stad was opgenomen. Die lijst was nooit eerder gepubliceerd. “Het waren de Joodse Nijmegenaren die tot dan toe weinig aandacht hadden gekregen. Voor mij was toen duidelijk dat ik hier verder onderzoek naar wilde doen. Vooral naar het menselijke verhaal, wie waren deze stadsgenoten en wat is ze hier overkomen?”

Bep (Elizabeth) Ligtenstein, ca. 1935. Ze woonde aan de Stijn Buysstraat in Nijmegen en werd opgepakt bij de razzia van 17 en 18 november 1942. Ze stierf in Auschwitz, 24 jaar oud, op 31 januari 1943. © Particuliere collectie mevrouw T. Heisen-Koets

“Soms kreeg ik later te horen van kinderen dat zelfs zij het verhaal nog nooit hadden gehoord”

Geliefden

Hij ging op zoek naar familieleden of vrienden van de Joodse slachtoffers en voerde talloze gesprekken. Dat was niet makkelijk, vertelt Eliëns. “Ook omdat je je realiseert, wat haal ik overhoop bij iemand?” Maar de mensen wilden bijna allemaal hun verhaal doen, vertellen wat er met hun geliefden was gebeurd, vaak na decennialang zwijgen.

“Soms kreeg ik later te horen van kinderen dat zelfs zij het verhaal nog nooit hadden gehoord.” Inmiddels zijn de mensen die hij heeft gesproken veelal niet meer in leven. Na de interviews volgde onderzoek bij onder meer het Nationaal Archief in Den Haag, waar dossiers te vinden zijn van mensen die na de oorlog zijn veroordeeld, onder wie Jodenjagers en verraders. Eliëns kwam er jarenlang twee dagen per week, hij heeft er vele tientallen dozen met dossiers doorgespit. “Nog steeds mag je daar niets kopiëren, dus dat betekent urenlang overtypen.”

Opgejaagd

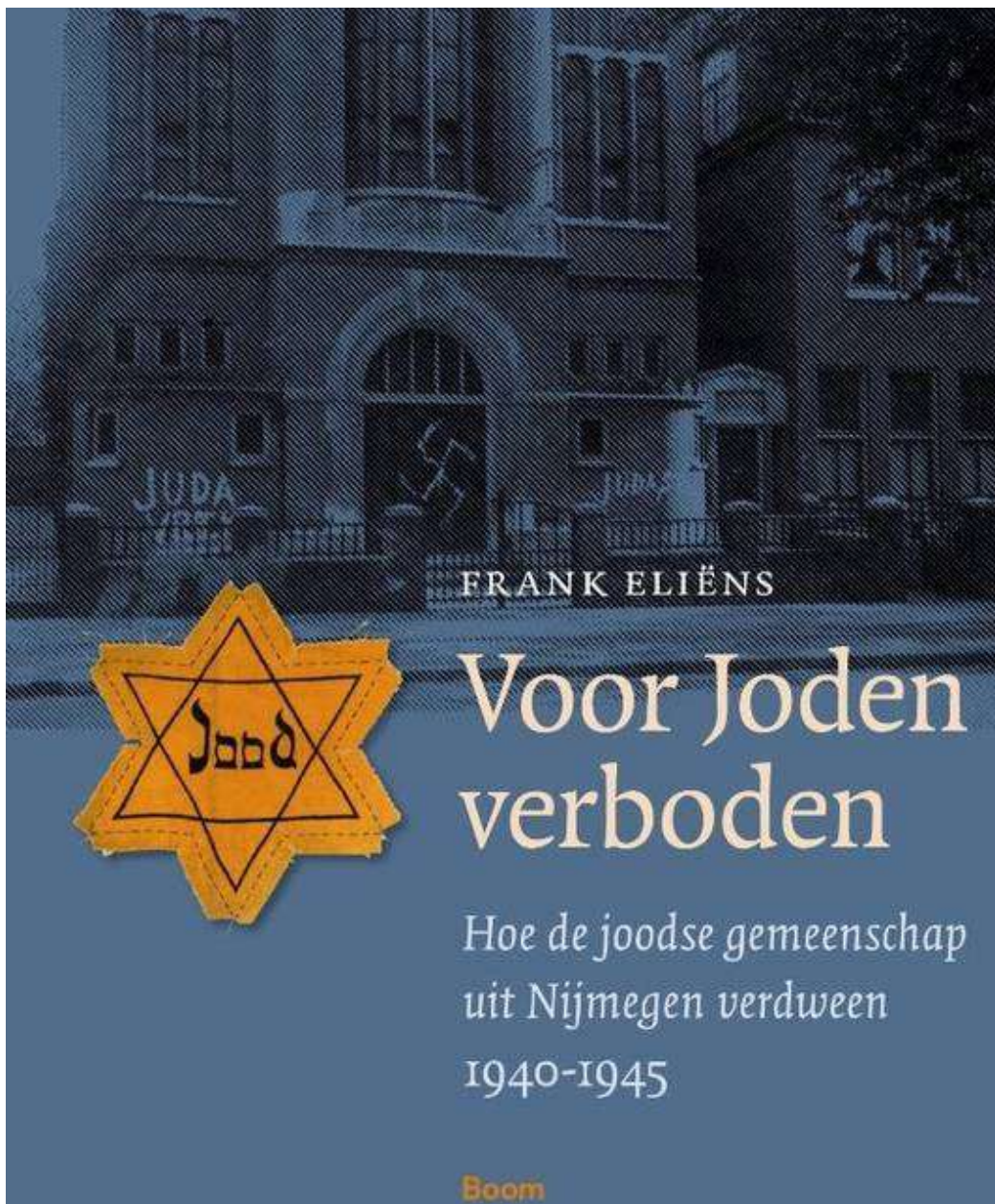
Maar nu, na 25 jaar, is het klaar, 360 bladzijden. Een indrukwekkend en beklemmend boek dat laat zien wie de vele honderden slachtoffers van de Jodenvervolging in Nijmegen waren, dat vertelt over hun levens en hoe ze werden opgejaagd en uit de stad werden verdreven. Ze kijken vrolijk op foto's, meisjes met hun verloofde, gezinnen in de tuin of kinderen op een klassenfoto. Ze werkten als banketbakker, huishoudster of huisarts, het waren gezinnen, grootouders of onderduikers en ze woonden in huizen aan de Groesbeekseweg, Heiweg of Wezenlaan. Tot ze werden opgepakt, op het station in een trein moesten stappen en hun huizen werden ontruimd.

Een familiefoto uit het boek 'Verboden voor Joden' door Frank Eliëns. Op de foto staat de Nijmeegse Harry David van Geuns met zijn moeder Vrouke van Geuns-Glaser en zus Marthalina Selma van Geuns. Harry overleefde Auschwitz. Zijn moeder en zus werden in Auschwitz en Sobibor vermoord.
© Particuliere collectie L. van Geuns, foto ca. 1930.

Eliëns kent alle verhalen uit zijn hoofd. Hij wijst op de onderduik van onderwijzeres Clara Drielsma met haar moeder bij een echtpaar aan de Lage Markt. Ze werden gastvrij ontvangen en het ging goed, alleen overleed moeder tijdens de onderduik in 1944 aan haar suikerziekte. Wat te doen met het lichaam? Ze konden er niet mee naar buiten. Uiteindelijk is mevrouw Drielsma onder de vloer begraven, met pikhouwelen werd een gat gegraven waar ze in een zeil gewikkeld in werd gelegd. Haar dochter was niet bij 'de begrafenis', ze kon het niet aan. Clara Drielsma overleefde de oorlog in de onderduik. Na de oorlog is haar moeder herbegraven op de Joodse begraafplaats.

Voor Joden verboden -Hoe de joodse gemeenschap uit Nijmegen verdween 1940-1945, door Frank Eliëns. © Boom

Brieven

Een ander schrijvend verhaal vindt hij dat van Bep Ligtenstein, een jonge vrouw die bij de razzia van 17 en 18 november 1942 werd opgepakt. Haar niet-Joodse verloofde was haar gaan zoeken en kon haar nog even zien terwijl ze al in een trein zat die nog stilstond op het spoor ter hoogte van de brug over de Graafseweg, klaar voor vertrek naar Westerbork. Via een raampje kon ze hem nog een briefje geven. Ze kwam in Auschwitz terecht, net als haar moeder, beiden zijn er vermoord. Tijdens zijn onderzoek vond Eliëns de verloofde van toen terug, die ook als oude man nog vol emotie zat. Het briefje van Bep mocht Eliëns in het boek zetten, net als de paar andere korte liefdesbrieven die ze elkaar nog hadden kunnen schrijven.

Eliëns is dankbaar dat het boek af is, dat de mensen hun verhalen aan hem toevertrouwen en hun pijn wilden delen. Hij heeft er nog lang mee geworsteld, wilde het zo goed mogelijk doen, recht doen aan het onuitsprekelijke leed en de slachtoffers weer een gezicht geven. De oorlog was nooit uit deze mensen verdwenen, voelde hij. En het leed zit er nog, bij de kinderen en familieleden van vandaag.

'Voor Joden verboden - Hoe de Joodse gemeenschap uit Nijmegen verdween 1940-1945' door Frank Eliëns (uitgeverij Boom, Amsterdam) ligt vanaf dit weekend in de boekhandels.